

Adam Lepa

Mediosfera człowieka

Łódzkie Studia Teologiczne 19, 159-169

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BP ADAM LEPA
Łódź

MEDIOSFERA CZŁOWIEKA

WSTĘP

Termin „mediosfera” pojawił się niedawno, choć już przed laty pisano, że media same w sobie mogą być czymś więcej niż tylko elementem ludzkiego środowiska¹. Dziś trzeba już mówić o mediasferze jako wyodrębnionym środowisku mediów². Na istnienie tego środowiska wskazują pośrednio takie sformułowania, jak „świat mediów” czy „cywilizacja medialna”.

Etymologia słowa mediasfera pozwala wyróżnić w nim dwa słowa. Jedno pochodzenia łacińskiego – *medium* (środek, np. w publicznym przekazie), drugie pochodzenia greckiego – σφαίρα (środowisko). Mediosfera więc oznacza środowisko mediów. Ponieważ wpływ mediów na człowieka wciąż powiększa się i jest coraz bardziej skuteczny, przeto mediasfera stała się jednym z najważniejszych środowisk człowieka.

Celem artykułu jest przybliżenie mediasfery jako środowiska mediów i podkreślenie jego znaczenia w najważniejszych sektorach działalności człowieka: w wychowaniu, wzajemnej komunikacji, w życiu publicznym, w kulturze itp.

Przedłożenie niniejsze składa się z trzech części. Pierwsza ukazuje strukturę mediasfery z uwzględnieniem najważniejszych jej składników. Część druga prezentuje funkcjonowanie mediasfery i warunki jego skuteczności. Trzecia część zaś zawiera ważniejsze wnioski i postulaty, m.in. te, które odnoszą się do mediasfery zorganizowanej. Artykuł jest przyczynkiem do podjęcia stosownych badań na temat mediasfery oraz do opracowania monografii, na którą czekają wychowawcy szkolni i rodzice, a także medioznawcy i ludzie mediów.

¹ J. Mikułowski-Pomorski, *Środki masowego komunikowania jako element ludzkiego środowiska*, „Przekazy i Opinie”, 1980, nr 3, s. 29–50; M. Hopfinger, *Kultura współczesna – audiowizualność*, Warszawa 1985, s. 57–79.

² A. Lepa, *Media a postawy*, Łódź 2001, s. 101–104; por. T. Goban-Klas, *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005, s. 42; tenże, *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa 2006, s. 294; P. Drzewiecki, *Renesans Słowa. Wychowanie do logosfery w kulturze audiowizualnej*, Toruń 2010, s. 105.

1. STRUKTURA MEDIOSFERY

Refleksja na temat mediosfery jest naturalną konsekwencją poglądu o środowiskowym charakterze mediów. Okazuje się, że media nie tylko współtworzą środowisko społeczne człowieka, lecz same stały się jego ważnym środowiskiem³. Należy podkreślić, że mediosfera nie jest zwykłą sumą oddziaływań mediów na człowieka, ani też przypadkowym zestawem ich wpływów. Jeżeli stanowi środowisko, to oznacza, że jest ono budowane przez media ze względu na konkretnego człowieka i w odniesieniu do niego. Dlatego mówi się, że jest to mediosfera danego człowieka, jego rodziny, szkoły czy szpitala.

1. Na człowieka oddziałują różne media. W rodzinie np. są to media drukowane, takie jak: książka, prasa, fotografia, komiksy, plakaty, foldery, ulotki, oraz media elektroniczne, jak: film, radio, telewizja, Internet. Mediosfera jest przede wszystkim swoistym konglomeratem tych wpływów, jednakże nosi na sobie piętno konkretnego człowieka. To on je dobiera w swoim mieszkaniu i decyduje, jak z nich korzystać. W tym sensie mediosfera jako środowisko mediów konkretnego człowieka jest niepowtarzalna. Zasadniczo każdy człowiek, który zdolny jest świadomie korzystać z mediów, ma swoją mediosferę. Niekiedy jest ona bardzo uszczuplona, np. mediosfera pacjenta przebywającego w szpitalu czy zakonnika w klasztorze kontemplacyjnym o surowej regule. Dziś trudno sobie wyobrazić człowieka nie mającego własnej mediosfery. Wszak nawet żyjący współcześnie pustelnik ma do dyspozycji przynajmniej media drukowane, jak choćby święte księgi Biblii czy reprodukcje obrazów o treści sakralnej.

2. Mediosfera jest tym środowiskiem człowieka, w którym on jako jego najważniejszy składnik wchodzi w relacje z pozostałymi składnikami. A zatem nie tylko odbiera bodźce ze strony własnego środowiska mediów, lecz również w jakimś stopniu oddziałuje na nie. Rozpatruje się mediosferę konkretnej jednostki, a także mediosferę rodziny, szkoły, internatu, domu dziecka, jak również mediosferę współczesnych Polaków. Podkreślić należy, że każda mediosfera człowieka jest inna i niepowtarzalna, podobnie jak osobowość człowieka.

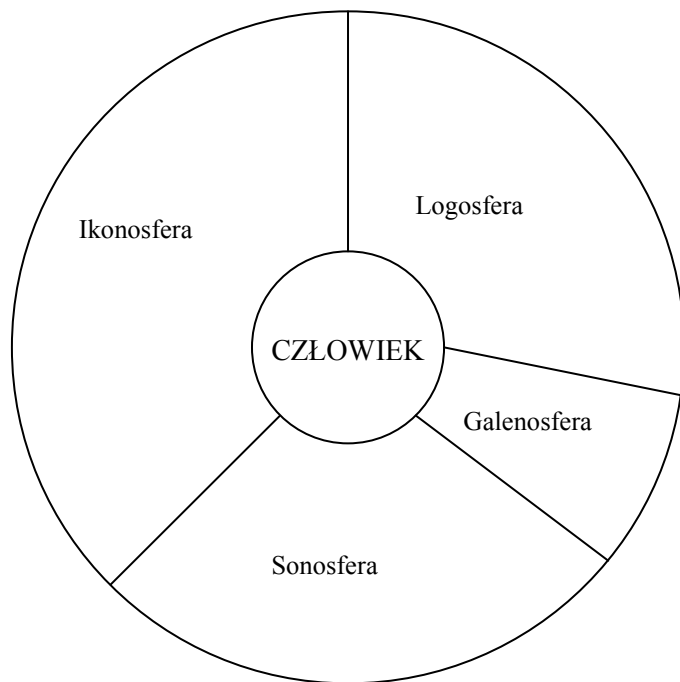
O obliczu środowiska mediów decyduje układ jego warstw podstawowych. Są to: ikonosfera (warstwa obrazu), logosfera (warstwa słowa), sonosfera (warstwa dźwięku) i galenosfera (warstwa ciszy). Stanowią one elementarne tworzywa oddziałujących mediów: obraz, słowo, dźwięk oraz cisza, która rozpatrywana jest łącznie z hałasem.

Dwie grupy czynników decydują o kształcie danej mediosfery, tzn. o jej rzeczywistym wpływie na człowieka i o stopniu skuteczności tego wpływu: 1) liczba i rodzaj mediów tworzących mediosferę, a także poziom ich aktywności oraz 2) sposób odbioru mediów przez jednostkę, uzależniony od jej nastawień, prefe-

³ J.M. Saillant, *La dimension médiatique*, Paris 1996; *Multimedialità – epoca nuova di vita*, red. M. Lepori, Rimini 1996.

rencji, przyzwyczajień, a także od tzw. czynników pośredniczących⁴. Są to czynniki, które współdecydują o wpływie mediów na psychikę człowieka. Najważniejsze z nich to: cechy osobowe odbiorcy, postawy wobec mediów, grupa odniesienia, interakcje, kultura, wychowanie, oddziaływanie przywódców opinii.

Jak widać, mediosfera jest wspólnym dziełem mediów, które oddziałują na człowieka oraz jego samego. Miejsce człowieka w mediosferze oraz układ jej warstw podstawowych pokazuje graficznie poniższy rysunek.

Mediosfera człowieka

Rysunek nie jest precyzyjnym obrazem mediosfery człowieka. Jest jedynie przybliżonym ujęciem układu, jaki istnieje w obrębie warstw podstawowych mediosfery. Pola, które zajmują te warstwy, różnią się swoją powierzchnią. Ich wielkości oparte są na szacunkowych ujęciach istniejących obecnie sytuacji. Wynika z niej, że warstwa obrazu, tzn. ikonosfera, jest największa w społecznym środowisku człowieka. Związane to jest ze zjawiskiem cywilizacji obrazu, która doprowadziła m.in. do dominacji obrazu⁵. Jednym z następstw cywilizacji obrazu jest marginalizacja słowa. W praktyce oznacza to, że ludzie więcej oglądają, niż czy-

⁴ J.T. Klapper, *The Effects of Mass Communication*, New York 1960, s. 15–52; L. Porcher, *Télévision, culture, éducation*, Paris 1994, s. 61–104.

⁵ V. Flusser, *La Civilisation des médias*, Dijon 2006.

tają. Nawet nakłady prasy codziennej wciąż maleją⁶. Pierwsze miejsce w czytelnictwie prasy zajmują magazyny ilustrowane. Logosfera na rysunku zajmuje więc mniejszy obszar niż ikonosfera.

W środowisku społecznym człowieka zajmuje coraz więcej miejsca warstwa dźwięku, czyli sonosfera⁷. Rośnie liczba zespołów muzycznych i potęguje się nadmiar bodźców akustycznych prowadzących do decybelowego apogeum. Przestrzega się szczególnie przed „agresywną sonosferą”, która przyspiesza proces głuchnięcia i uniemożliwia wewnętrzne skupienie.

Najmniejszy obszar na rysunku zajmuje warstwa ciszy, czyli galenosfera. Mówi się, że człowiek współczesny źle się czuje w atmosferze ciszy, a nawet przed nią ucieka⁸. Wbrew utartym opiniom, również media elektroniczne (radio, telewizja), zdolne są „emitować” ciszę, kiedy to odpowiednio dobrane obrazy (w telewizji) wzmocnione są nastrojową muzyką. Do ciszy może też zachęcać stosowna poezja. W refleksji nad ciszą uwzględnia się również różnorakie problemy związane z hałasem.

3. Należy wyjaśnić, które media znajdują się w poszczególnych warstwach mediosfery. Przegląd ten dokonany zostanie na przykładzie mediosfery rodziny. Jej składniki są najbogatsze ze wszystkich środowisk człowieka, a ponadto, jak się powszechnie twierdzi, rodzina jest optymalnym środowiskiem w procesie wychowania do mediów⁹.

Na warstwę ikonosfery rodziny składają się przede wszystkim media ikoniczne, a więc telewizja, film wideo (kino domowe), przezrocza, Internet. Do tego należy dodać wydawnictwa albumowe, magazyny ilustrowane, fotografie, reprodukcje obrazu, folder czy znaczek pocztowy. W warstwie logosfery rodziny należy wymienić przede wszystkim książkę, prasę, radio, nagrania poezji, czy przemówień osób znaczących. Uwzględnić też trzeba słowo emitowane w telewizji i w Internecie. Z kolei sonosfera w rodzinie to również telewizja, radio, kino domowe i Internet, nagrania muzyki i śpiewu na różnych nośnikach dźwięku¹⁰.

Najuboższą warstwą w mediosferze rodziny jest galenosfera – warstwa ciszy. Wcześniej wspomniano, że media są zdolne promować ciszę, pozytywnie wypowiadając się na jej temat i stwarzając dogodne warunki, aby ich odbiorca zainteresował się nią i doświadczał jej przy ich udziale. W tej warstwie obok ciszy mówi się także o tych czynnikach, które w następstwie funkcjonowania me-

⁶ A. Lepa, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Łódź 2006, s. 54–90.

⁷ G. Stefani, *Linguaggio della musica*, Milano 1985, s. 137–151; J. J. Matras, *Le son*, Paris 1990, s. 118–126.

⁸ A. Lepa, *Funkcja ciszy w wychowaniu do mediów*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 2009, t. 18, s. 177–184.

⁹ D. Bis, *Rodzina jako podstawowe środowisko wychowania do korzystania ze środków społecznego komunikowania*, „Roczniki Nauk Społecznych”, 2002, t. XXX, z. 2, s. 171–184.

¹⁰ G.L. Zucchini, *Il silenzio, il suono, la musica*, Firenze 1990, s. 65–140.

diów utrudniają skupienie wewnętrzne. Są to różnego rodzaju „szumy informacyjne” natury fizycznej, jak trzaski i sprzężenia, oraz różnorodności treści, które przyzwyczajają człowieka do hałasu. Warto dodać, że w krajach zachodnich powstają prace, w których rozpatruje się równolegle galenosferę i logosferę jako warstwy komplementarne¹¹.

Mediosfera w szerszym sensie to także oddziaływanie innych ludzi, z którymi dany człowiek kontaktuje się w płaszczyźnie odbieranych mediów i prowadzi rozmowy na ich temat. Znaczny wpływ na mediosferę człowieka wywiera również opinia publiczna, która może albo obudzić zainteresowanie mediami, albo też do niektórych z nich skutecznie zniechęcić¹².

2. FUNKCJONOWANIE MEDIOSFERY

Od niepamiętnych czasów głosi się tezę o nierozzerwalności struktury i funkcjonowania. Wynika z niej, że takie jest funkcjonowanie konkretnej grupy społecznej czy zespołu ludzi, jaka jest ich struktura. Widać to najlepiej na przykładzie rodziny¹³. Z tezy tej wynika, że funkcjonowanie mediosfery również uzależnione jest ściśle od jej struktury. Przy czym miarą tego funkcjonowania są skutki wpływu ze strony mediów, które wchodzą w skład mediosfery¹⁴.

1. Dziś podkreśla się rosnący wciąż wpływ mediów na jednostkę i społeczeństwo¹⁵. Dawniej opinie na ten temat były zróżnicowane. Wszystkie poglądy na temat wpływu mediów na człowieka można sprowadzić do czterech¹⁶.

Są autorzy, którzy wpływ mediów sprowadzają wyłącznie do oddziaływania bezpośredniego, a więc takiego, który wywołuje skutek natychmiastowy. Widać to wyraźnie na przykładzie odbioru filmu. Pokazane w nim sceny przemocy i gwałtu czy celnego komizmu wywołują u widza odpowiednie reakcje emocjonalne, a więc przerażenie i lęk albo stan rozbawienia i salwy śmiechu. Zwykła obserwacja dowodzi, że wpływ bezpośredni nie jest trwały.

Stanowisko wypowiedziane dziś najczęściej głosi, że wpływ mediów na człowieka jest pośredni. W przeciwieństwie do bezpośredniego, wpływ pośredni następuje w odpowiednio wydłużonym czasie i jest stosunkowo trwały. Powstaje

¹¹ Zob. np. Ph. Breton, D. Le Breton, *Le silence et la parole*, Toulouse 2009.

¹² A. Zacchi, *Opinione pubblica. Mass media. Propaganda*, Roma 2006, s. 51–107; A. Lepa, *Etyczne i wychowawcze aspekty opinii publicznej*, „Annales”, 2009, t. 12, s. 109–119.

¹³ A. Michel, *Fonctions et structure de la famille*, „Cahiers Internationaux de Sociologie”, 1960, t. XXIX, s. 113–135.

¹⁴ J. Dohnalik, *Efekty oddziaływania środków masowego komunikowania. Przegląd zmiennych warunkujących skuteczność*, „Przekazy i Opinie”, 1980, nr 3, s. 51–64.

¹⁵ Zob. np. L. Adams, *Communication efficace*, Montreal 1993; G. Derville, *Le pouvoir des médias. Mythes et réalités*, Grenoble 2005; M. Schudson, *The Power of News*, London 1996.

¹⁶ M. Wolf, *Gli effetti sociali dei media*, Milano 1992, s. 125–184; J. Grzybczak, *Czy oddziaływanie mediów jest skuteczne? Stare i nowsze teorie*, „Zeszyty Prasoznawcze”. 1995, nr 3–4, s. 17–39.

bowiem w następstwie oddziaływań o charakterze drażeniowym, a więc kumulatywnym, uruchamiającym również pewne formy wpływu podświadomego. Dla wychowania istotne jest to, że tego rodzaju wpływ mediów podlega zasadniczo kontroli ze strony jednostki.

Można spotkać autorów, dla których wpływ mediów na człowieka jest równoznaczny z oddziaływaniem typu *katharsis*. Stanowisko to przypisuje pewne zmiany w człowieku wyłącznie w obrębie oczyszczenia w życiu moralnym i psychicznym, albo też w formie psychicznego odreagowania różnych stanów emocjonalnego napięcia. W związku z tym twierdzi się dziś, że jednym ze skutków wpływu mediów jest stan „hipnotycznego urzeczenia” oraz uzależnienia się od nich¹⁷.

Do wyjątków należą rzecznicy stanowiska, że nie istnieje jakikolwiek wpływ mediów na osobowość człowieka. Podstawą tego poglądu jest twierdzenie, że w rozwoju osobowości liczą się jedynie bezpośrednie kontakty między ludźmi. A zatem istnieje jedynie *pozorny* wpływ na człowieka, nie dający żadnych podstaw do zainteresowania się nim.

Najwięcej zwolenników znajduje dziś stanowisko mówiące o wpływie pośrednim. Jak wspomniano, zasadniczą rolę w przebiegu tego wpływu spełniają czynniki pośredniczące. One współdecydują o sile, zakresie wpływu i jego następstwach. Przy czym podkreśla się, że czynnikiem pośredniczącym o największej skuteczności jest wychowanie do mediów¹⁸.

2. Należy jeszcze odpowiedzieć na pytanie, jakie najważniejsze zmiany zachodzą w jednostce pod wpływem mediów. Dziś przyjmuje się powszechnie cztery kierunki zmian w obrębie osobowości, spowodowane w następstwie oddziaływania mediów. Zestawienie to jest ważne w praktyce wychowawczej oraz dla ludzi mediów. Oto typy zmian wywołanych skutecznym oddziaływaniem środków masowego komunikowania na postawy i opinie człowieka.

- Niektóre z dotychczasowych postaw i opinii przestają istnieć.
- Tworzą się nowe zupełnie postawy i opinie.
- Istniejące dotychczas postawy i opinie ulegają wzmocnieniu.
- Dotychczasowe postawy i opinie ulegają osłabieniu.

Zarówno postawy, jak i opinie stanowią ważne składniki osobowości człowieka. Liczą się one praktycznie w funkcjonowaniu takich zjawisk, jak kształtowanie opinii publicznej, powstawanie lub obalanie mitów współczesnych czy systemów manipulowania człowiekiem. Dlatego należy zawsze uwzględnić coraz doskonalsze techniki wpływania na człowieka oraz wciąż doskonalsze media¹⁹. Wiedza o kierunkach zmian w psychice pod wpływem mediów jest dziś bardzo ważna dla rodziców i zawodowych wychowawców, a także dla uczniów,

¹⁷ A. Helman, *Psychologiczne podstawy recepcji przekazów audiowizualnych*, w: *Kościół a środki społecznego przekazu*, red. J. Chrapek, Warszawa 1990, s. 103–113.

¹⁸ B. Stokłosa, *Spoleczne uwarunkowania odbioru programów telewizyjnych*, „Przekazy i Opinie”, 1979, nr 4, s. 91–112.

¹⁹ M. D’Ambra, *Le nuove tecniche di comunicazione*, Milano 1995.

którzy uczestniczą w procesie wychowania do mediów²⁰. Znajomość tych zagadnień jest obecnie wręcz nieodzowna, gdyż powstaje coraz wyraźniej, zapowiadane i konsekwentnie budowane „społeczeństwo opinii”²¹.

3. Należy podkreślić, że nie wypracowano dotąd odpowiednich narzędzi, za pomocą których można by było w miarę dokładnie określić mediosferę konkretnego człowieka i jej wpływ na niego. Wydaje się jednak, że prace nad takim przedsięwzięciem są realne i w ich następstwie powstałby pewnego rodzaju *mediogram*, będący zapisem takich informacji o danej osobie, które pozwoliłyby skonstruować wiarygodny obraz jej mediosfery. W niektórych badaniach psychologicznych stosuje się np. psychogram, który jest zapisem badanych cech osobowych i postaw u pacjenta oraz wpływów środowiska.

Funkcjonowanie mediosfery jest ściśle związane z jej charakterem środowiskowym. Oznacza to, że mediosfera funkcjonuje na sposób środowiska. Należy przypomnieć, że środowisko jest bardzo skutecznym środkiem wychowania²². Skuteczność ta czerpie siłę z dwóch prawidłowości związanych ze specyfiką środowiska. Oto poszczególne składniki środowiska mediosfery oddziałują na psychikę człowieka: 1) z właściwą sobie regularnością oraz 2) działają zawsze w identyczny sposób i przez dłuższy okres, a więc nie dorywczo czy epizodycznie. Dlatego wpływ środowiska porównywany jest do „kropki, która draży skałę”. Siła mediosfery polega również na tym, że gdy jest środowiskiem zorganizowanym, jej poszczególne warstwy współdziałają ze sobą na zasadzie wzajemnych wzmocnień.

W funkcjonowaniu mediosfery istotne znaczenia wykazuje układ jej poszczególnych warstw (ikonosfery, logosfery, sonosfery i galenosfery), od którego uzależniony jest stopień skuteczności środowiska mediów. Zaistnieć mogą następujące konfiguracje w obrębie mediosfery danej jednostki.

- **Domina cja** jednej z warstw mediosfery, np. dominacja sonosfery. Prowadzi to do wystymulowania mechanizmu alternatywności wśród warstw tworzących mediosferę, na zasadzie: albo dźwięk, albo obraz. Przy czym nie bez znaczenia jest koegzystencja składników jednej warstwy ze składnikami innej, np. dźwięku z obrazem albo dźwięku ze słowem. Widać to wyraźnie w funkcjonowaniu mediów audiowizualnych (telewizja, film, przeźrocza udźwiękowione).

- **Deficyt** jednej z warstw mediosfery, wywołany dominacją warstwy „konkurencyjnej”. Ma to miejsce np. w środowisku rodziny, gdzie dominacja sonosfery prowadzi najczęściej do deficytu w obrębie logosfery czy galenosfery.

- **Zrównoważona komplementarność** między poszczególnymi warstwami środowiska mediów. Sytuacja taka jest następstwem przemyślanych inicjatyw wychowawczych, podejmowanych np. w rodzinie przez rodziców, a w szkole przez nauczycieli. Prowadzą one do mediosfery zorganizowanej.

²⁰ J. Piette, *Éducation aux médias et fonction critique*, Paris 1996.

²¹ N. D’Almeida, *La société du jugement*, Paris 2007.

²² K. Sośnicki, *Teoria środków wychowania*, Warszawa 1973, s. 60 ns.

Zwykła refleksja nad wymienionymi układami prowadzi do wniosku, że dwa pierwsze z nich stanowią wyjątkowo niekorzystną sytuację dla rozwoju jednostki w środowisku rodziny. Optymalną sytuację dla tego środowiska, a w szczególności jego pedagogii jest układ trzeci, tzn. zrównoważona komplementarność między poszczególnymi warstwami mediosfery. Układ ten zapewnia wzajemne uzupełnianie się poszczególnych warstw i harmonijne współdziałanie, co prowadzi do ubogacenia zarówno mediosfery, jak i najważniejszego jej składnika – człowieka. Komplementarność zachodzić może z każdą pozostałą warstwą, np. logosfery z ikonosferą, sonosferą, galenosferą itp.

Refleksja nad różnymi konfiguracjami w obrębie warstw mediosfery pozwala zrozumieć problem przekształcania jej w środowisko zorganizowane. Niezorganizowana mediosfera, np. w rodzinie, staje się wysoce niekorzystnym środowiskiem dla jej domowników i ułatwia powstawanie zjawisk groźnych dla rozwoju człowieka – umysłowego, społecznego, moralnego, religijnego.

4. W naukach o środowisku (pedagogika mezologiczna, psychologia społeczna, socjologia wychowania) podkreśla się, że środowisko społeczne (np. wychowawcze), gdy uzyska znamiona środowiska pedagogicznego, staje się środowiskiem pedagogicznym, a więc w pełni i skutecznie oddziałującym na proces wychowania²³. Podkreślić należy, że środowisko takie nie tylko intensyfikuje prowadzenie świadomej i planowej działalności wychowawczej, lecz ponadto minimalizuje posunięcia błędne ze strony rodziców w rodzinie czy nauczycieli w szkole²⁴. Wszak błędy wychowawcze popełniane są najczęściej w sytuacji, gdy działania rodziców czy nauczycieli są spontaniczne, nieprzemyślane i niekontrolowane.

Nie jest łatwo w rodzinie organizować mediosferę jako środowisko mediów. Jest bowiem środowiskiem bogatym i wielorako zróżnicowanym, o czym nadmieniono, gdy była mowa o różnych konfiguracjach mediosfery. Łatwiej jest stworzyć zorganizowane środowisko logosfery czy ikonosfery.

Niezorganizowane środowisko mediów charakteryzuje się przede wszystkim tym, że np. w rodzinie osoby dorosłe nie są w pełni świadome wpływów ze strony mediów, które w sposób całościowy, a więc wielokrotny oddziałują na domowników. Najczęściej nawet nie wiedzą o istnieniu mediosfery. Nadto w mediosferze niezorganizowanej funkcjonują wpływy pozamedialne, którym rodzice dość łatwo ulegają, np. teza o wychowaniu bezstresowym czy tendencja, aby w niczym nie ograniczać wolności dziecka, m.in. w jego dostępie do mediów.

Natomiast zorganizowane środowisko mediosfery wyraża się w tym, że jej składniki są wyraźnie dostrzegane w rodzinie i odpowiednio wykorzystywane w procesie wychowania do mediów. Aby tak mogło się stać, niezbędna jest podsta-

²³ R. Zaniewski, *Les théories des milieux et la pédagogie mésologique*, Tournai 1952; J. Pieter, *Środowisko wychowawcze*, Katowice 1972; *Wychowanie i środowisko*, red. B. Passini, T. Pilch, Warszawa 1979; *Pedagogika społeczna*, red. T. Pilch, I. Lepalczyk, Warszawa 1995.

²⁴ A. Lepa, *Poprawność i błąd w pedagogii rodziny wielkomiejskiej*, w: *Studia teologiczne*, red. E. Kopeć, M. Rusecki, t. 2, Lublin 1979, s. 187–198.

wowa wiedza na temat mediosfery i głównych mechanizmów środowiska. Prowadzi to do krytycznej oceny mediów w obrębie własnej mediosfery, a następnie do podjęcia przemyślanej korekty w odniesieniu do korzystania z mediów.

Reasumując, należy wymienić najważniejsze cechy mediosfery zorganizowanej. Są to:

- Stałość działania wychowawców (rodziców, nauczycieli), wykluczająca wobec mediosfery dorywczość i okazjonalność.
- Mediosfera organizowana jest przez wszystkie osoby uczestniczące w danym środowisku (rodziny, szkoły).
- W sposób przemyślany mediosfera wykorzystywana jest do celów wychowawczych i do kształtowania poprawnych relacji z kulturą masową.
- W zorganizowanej mediosferze rodziny, rodzice i inne osoby dorosłe (dziadkowie) wykazują zdolność do podejmowania korekty w swojej działalności wychowawczej. Pomaga im w tym realizacja najważniejszych postaw kształtowanych w wychowaniu do mediów – w szczególności postawy krytycznej i postawy odbioru selektywnego.
- Osoby dorosłe w mediosferze zorganizowanej pogłębiają permanentnie wiedzę na jej temat oraz zasięgają rady u zawodowych pedagogów i ludzi mediów.

3. WNIOSKI

Z przedstawionej refleksji należy wyprowadzić ważniejsze wnioski, również takie, które pozwolą sformułować praktyczne postulaty.

• Istnieje dotkliwy niedostatek publikacji na temat mediosfery. Jest na ten temat w języku polskim zaledwie kilka artykułów naukowych i publicystycznych. Zarówno odbiorcy mediów, jak i ich dysponenci nawet nie posługują się pojęciem „mediosfery”, chociaż często wypowiadają się o „świecie mediów”, o „cywilizacji komunikowania masowego” czy o „czwartej władzy”.

• Mówiąc o sile oddziaływania mediów na jednostkę i społeczeństwo, nie sposób nie dostrzec istnienia mediosfery. To w ramach jej funkcjonowania poszczególne media oddziałujące na odbiorców, wzmocnione są nakładającym się wpływem wszystkich pozostałych warstw mediosfery, która w ten sposób prowadzi do zmasowania wpływów i wywołuje często efekt, którego wcześniej nie można było przewidzieć. Widać to wyraźnie na przykładzie zaskakujących wyników niektórych wyborów do parlamentu czy w funkcjonowaniu opinii publicznej.

• Jest pewne przyzwyczajenie u odbiorców mediów, że mówiąc o ich wpływie na człowieka, najczęściej wskazują na pojedyncze media, np. gdy wypowiadają się krytycznie o telewizji, że ona jest złodziejem czasu, lub o Internecie, że łatwo uzależnia od siebie, albo też podkreślają szkodliwość pism pornograficz-

nych. Natomiast pomija się istnienie mechanizmu naturalnej konwergencji warstw w ramach mediosfery.

- Dziś nie zrozumie się do końca działań związanych z budowaniem społeczeństwa komunikacji czy ładu informacyjnego, jeżeli pominie się w refleksji nad tymi zjawiskami pośrednictwo mediosfery. Jak już wspomniano, na Zachodzie mówi się o funkcjonowaniu „społeczeństwa opinii”. W poznawaniu jego mechanizmów spełnić może istotną rolę znajomość mediosfery człowieka.

- Analiza studiów dziennikarskich, a w szczególności wykładanych przedmiotów, pozwala stwierdzić, że również tam pomijany jest temat mediosfery. Podobna sytuacja ma miejsce w edukacji medialnej (wychowanie do mediów, pedagogika mass mediów itp.).

- Znajomość mediosfery (danej rodziny, miasta czy państwa), pozwala zrozumieć istnienie pewnych zjawisk ze świata mediów, jak również pomaga sformułować niektóre prognozy z tej dziedziny.

Powyższe wnioski prowadzą do sformułowania postulatów, które dziś otrzymują rangę pilnych zadań. Oto ważniejsze z nich.

- Wiedzę o mediosferze, oraz o jej znaczeniu w życiu człowieka należy uwzględnić w studniach dziennikarskich wszystkich typów (licencjackie, magisterskie, podyplomowe), a także w wychowaniu do mediów. Z problematyką mediosfery powinno się zapoznać rodziców i zawodowych nauczycieli w ramach prowadzonej pedagogizacji.

- Należy też w tym celu stosować tzw. metodę mediów. Polega ona na tym, że optymalnie wychowują do mediów same media: do telewizji – telewizja, do radia – radio itp. Przy czym niezbędne jest uwzględnienie wtedy ważnego konkretnego, jakim jest dla danego medium cała mediosfera konkretnego człowieka.

- Problematyka mediosfery i siły jej oddziaływań powinna zainteresować wrażliwych publicystów, którzy w przekonujący sposób zdolni są zapoznać szerokie kręgi społeczeństwa z wiedzą o mediosferze i z jej znaczeniem w wychowaniu człowieka.

- Nie ma przeprowadzonych badań nad mediosferą, a w szczególności nad jej odbiorem ze strony młodzieży i osób dorosłych. Wypełnienie tej luki poszerzyłoby wiedzę o środowisku mediów i dostarczyło materiału do źródłowych publikacji.

- W prezentowaniu mediosfery w rodzinie należy kłaść nacisk na podejmowanie przez rodziców (z aktywnym udziałem dzieci) działań na rzecz zorganizowanego środowiska mediów. Tylko takie środowisko ma wysoki walor pedagogiczny i rozstrzyga o sukcesie w wychowaniu do mediów.

ZAKOŃCZENIE

Dziś nie można mówić o mediach, a w szczególności o wychowaniu do nich, pomijając istnienie i funkcjonowanie mediosfery. Wiedza na temat środowiska

mediów jest niezbędna także w poznawaniu opinii publicznej i w rozumieniu jej głównych mechanizmów. Jednym z ważnych zadań współczesnego człowieka jest budowanie razem z innymi społeczeństwa komunikacji. W realizacji tego celu potrzebna jest dobra znajomość mediosfery (jednostki, rodziny, społeczeństwa) oraz umiejętność organizowania jej. Nie ma więc przesady w twierdzeniu, że mediosfera jest dziś jednym z najważniejszych środowisk. To właśnie mediosfera danego człowieka pozwala go bliżej poznać i zrozumieć. Z kolei od osobistego stosunku człowieka do własnej mediosfery w dużej mierze uzależnione są jego postawy i opinie, a także życiowe plany i aspiracje.

HUMAN MEDIOSPHERE

Summary

The article aims at analysing *mediosphere* as the media environment. It highlights the shortage of publications available to explore the issue. The paper advances the thesis of *mediosphere* being one of the most important environments of human activity, since the media are increasingly affecting an individual and the society. The development of the media themselves has been sharply accelerated, both quantitatively and qualitatively, with the simultaneous growing helplessness on the part of parents and school tutors. The knowledge of human *mediosphere* may serve as a key to man's fuller understanding of his relationship with the media, and an aid to revising the following phenomena: 'communication society', 'public opinion', and 'addiction to the media.'

With a family as an illustrative example, two basic elements of *mediosphere* are discussed – its structure and functioning. The structure of *mediosphere* may be split into four main layers: iconosphere, logosphere, sonosphere and galenosphere. The situation within the family seems ideal for upbringing only when the parents and other adults succeed in reshaping *mediosphere* into an organised environment. In consequence, the adverse impact of the media on the household members is reduced to a minimum and the parents make fewer educational mistakes.

Słowa kluczowe: mediosfera, środowisko zorganizowane, cywilizacja medialna